

Studenters informationskompetens – universitetslärares syn i ny studie

av Ann-Katrin Perselli &
Kajsa Gustafsson Åman

Ann-Katrin Perselli (t.v.) är kontaktbibliotekarie och samordnare av undervisning i informationssökning vid Humsambiblioteket vid Linköpings universitetsbibliotek.

Kajsa Gustafsson Åman (t.h.) har samma funktion vid Campus Norrköpings bibliotek vid Linköpings universitetsbibliotek. Båda arbetar med utveckling av universitetsbibliotekets kurser för att stödja studenters utveckling av informationskompetens. Studien, som artikeln bygger på, presenterades vid höstens Mötesplats Borås, som arrangerades av Bibliotekshögskolan i Borås.

University teachers' view on

information literacy among students

At Linköping University different courses of study are taught from different pedagogical perspectives. Diverse methods of teaching pose diverse demands upon the information literacy of students. Students' information seeking is often governed by teachers' attitudes to information seeking and library use. The library gives courses in information seeking. Most of the courses are scheduled but do not result in academic credits. Our experience is that the students who would need to develop their knowledge of information literacy often do not give priority to these courses due to a tight schedule. This project shows the need of enhanced cooperation between teachers and librarians in order to develop students' information literacy and communication skills with pedagogical questions. The authors are librarians at the Linköping University library and are working with information literacy issues and student education.

Vid Linköpings universitet finns en mängd discipliner där undervisningen sker med olika pedagogiska inriktningar och undervisningsmetoder. Dessa undervisningsmetoder ställer skilda krav på studenternas informationskompetens. Ofta styrs studentens egna informationssökningar av lärarens attityd till informationssökning och biblioteksutnyttjande. Merparten av bibliotekets kurser i informationssökning är schemalagda, men varken poänggivande eller obligatoriska. Universitetsbibliotekets erfarenhet är att de studenter som mest behöver fördjupa sin informationskompetens ofta prioriterar bort dessa kurser på grund av ett i övrigt pressat schema. Det finns därför från bibliotekets sida en önskan om ett ökat samarbete mellan lärare och bibliotekarier för att utbilda studenterna i informationssökning och informationshantering. Universitetslärare och bibliotekarier behöver en arena där utveckling av studenternas informationskompetens kan diskuteras och gemensamt utformas. Biblioteket har tillsammans med Centrum för undervisning och lärande, (CUL), universitetets centrum för per-

sonalens pedagogiska kompetensutveckling, fört diskussioner om hur samverkan mellan biblioteket och institutioner ska kunna främjas. Dessa diskussioner ledde till att biblioteket fick i uppdrag att undersöka universitetslärares syn på studenternas informationskompetens. Studien utmynnande i en rapport som blev klar i juni 2006.¹

Studiens syfte och design

Studien fokuserar på lärarnas informationskompetens, deras syn på studenternas informationskompetens och på hur lärarna önskar samverka med bibliotekarier och biblioteket. Studiens resultat är tänkt att fungera som utgångspunkt för CUL och universitetsbiblioteket i arbetet att utveckla kurser och modeller för samverkan mellan lärare och bibliotekarier.

Undersökningen bygger på intervjuer med tio universitetslärare, genomförda vid Linköpings universitet. Lärarna är anställda vid tre av universitetets fyra fakulteter, Filosofisk fakultet, Utbildningsvetenskap och Tekniska högskolan. Hälsouniversitetet har en mångårig erfarenhet av problembaserat lärande, (PBL), och biblioteksanvändning bland studenter såväl som lärare. Eftersom Hälsouniversitetet redan har väl fungerande samarbete mellan lärare och bibliotekarier, koncentrerades studien till de övriga fakulteterna.

De tio kvalitativa intervjuerna utfördes försommaren 2005. För att få både mäns och kvinnors syn på studenters informationskompetens, kontaktades fem manliga och fem kvinnliga universitetslärare från olika institutioner. En intervjuguide med fjorton frågor användes som utgångspunkt under intervjuerna som varade mellan 45 minuter och 1, 5 timme. Intervjuerna spelades in på band och transkriberades, vilka tillsammans med minnesanteckningar därefter godkändes av våra intervjupersoner.

Informationssökning och lärande

När en person ägnar sig åt informationssökning är syftet att finna meningsfull information till något som denne vill få kunskap om. På så sätt kan man säga att informationssökning är en del av läroprocessen. Information som söks fram ska läsas, tolkas, bearbetas och införlivas i vår kunskapsbas. Lärande handlar bland annat om att kunna förfoga över information, ha färdigheter och förståelse, och samtidigt kunna avgöra vilken information som är lämplig i ett visst sammanhang och inom ramen för en verksamhet.² Informationssökning kan både uppfattas och upplevas på olika sätt.³ Liksom läroprocessen går informationssökningsprocessen från osäkerhet till säkerhet.⁴

Analys och tolkning av intervjuerna

Intervjuerna har gett oss ett rikt material att ösa ur. Vi vill dock betona att materialet är alltför litet för att vi ska kunna dra några generaliserbara slutsatser. Materialet ger oss dock vissa indikationer, och några av dem vi gärna vill lyfta fram i denna artikel. Resultatet som redovisas här är ett kort sammandrag av det som ingår i vår rapport.

I analysarbetet har vi lyssnat, läst och tolkat våra intervjupersoners svar på våra fjorton frågor. Med frågorna 6, 8, och 9 använde vi ytterligare en analysmetod. Vi utgick ifrån tre beskrivningar av begreppet informationskompetens och använde dessa som raster.

Lärarnas synpunkter

I analysen av intervjusvaren till frågorna 6, 8 och 9 använde vi oss av Christina S. Doyles och Christine S. Bruces respektive modell av informationskompetens samt Högskolelagen, kap.1 § 9, som rör målen för grundläggande högskoleutbildning.⁵ Dessa tre olika beskrivningar av begreppet informationskompetens använde vi som raster i själva analysarbetet. Svaren på de tre frågorna analyserades mot var

och en av de tre beskrivningarna av informationskompetens.

I svaren till frågorna 6 och 8 beskriver lärarna sina krav och önskemål på studenternas informationskompetens. Svaren till fråga 9 ger en beskrivning av vad lärarna ser som betydelsefulla beståndsdelar i en uppsats och vad de grundar sin bedömning på i examinationen.

Frågorna lyder:

Fråga 6: Hur vill du att en student som du handleder ska söka information till en upp-

sats? Fråga 8: Vad ska studenterna kunna i informationssökning? Fråga 9: Hur ser en kvalitativt bra uppsats ut?

Om vi sammanfattar vår analys av svaren till de tre frågorna, framträder en skillnad mellan vad lärarna anser att studenterna ska kunna i informationssökning, jämfört med vad de menar utgör en bra uppsats i informationshänseende. Om vi först ser till analysen med hjälp av Bruces modell av informationskompetens, syns en tydlig övervikt mot teknologi, källor och pro-

Figur 1. Tre modeller att beskriva begreppet informationskompetens. I vår analys av intervjusvaren till frågorna 6,8, och 9 använder vi dessa tre modeller som matriser.

Christina S. Doyle	Christine S. Bruce	Högskolelagen kap. 1., § 9
En informationskompetent person:	Informationskompetens kan ses som:	Den grundläggande högskole utbildningen ska ge studenterna:
1. inser att korrekt och fullständig information är en förutsättning för riktiga beslut. Det är grundläggande att inse detta och det gäller all typ av information.	1. att kunna använda informationsteknik	1. förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar
2. inser sitt behovet av information	2. att ha kunskap om olika informationskällor	2. förmåga att självständigt urskilja,
3. formulerar frågeställningar utifrån sitt informationsbehov	3. en process	3. formulera och lösa problem, samt
4. identifierar lämpliga och använder lämpliga källor	4. att inneha kontroll över informationen	4. beredskap att möta förändringar i arbetslivet.
5. utvecklar framgångsrika sökformuleringar och strategier	5. att utveckla ny kunskap	Inom det område som utbildningen avser ska studenter utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att
6. använder alla typer av källor, såväl IT-baserade som övriga	6. att fördjupa sin kunskap	5. söka
7. utvärderar information	7. att ha ett etiskt förhållnings-sätt	6. och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
8. organiserar information för lätt återvinning		7. följa kunskapsutvecklingen och
9. integrerar ny information i sin personliga kunskapsbank		8. utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.
10. använder information för kritiskt förhållningssätt och vid problemlösning		

cessförståelse när lärarna talar om vad studenten förväntas kunna i informationssökning. Enligt lärarna fordrar en bra uppsats däremot tolkning, tillämpning, kritiskt förhållningssätt, integrering och har en röd tråd samt en tydlig referensapparat. Lärarna anser t.ex. att det är viktigt med ett kritiskt förhållningssätt men att studenter generellt sett saknar källkritisk förmåga. I analysen av de tre frågorna med hjälp av Doyle's modell som fokuserar mer på personliga förmågor, kan vi se samma diskrepans. Lärarna vill att studenterna ska kunna formulera frågor och hantera databaser men i studenternas uppsatser bedöms god organisation och integrering. Högskolelagen ger inte samma tydliga utslag, men man kan se att lärarna lämnar lagens krav, att studenterna ska kunna möta förändringar och kunna utbyta kunskaper med andra personer, därhän.⁶

Analysen pekar därmed på att lärarna förväntar sig att studenterna utvecklar informationskompetens under sin studietid. Lärarna räknar med att studenter som ska skriva examensarbete kan söka behövlig information. Analysen visar också att det informationsinnehåll som lärarna bedömer i studenternas uppsatser saknar koppling till de kunskaper som lärarna anser att studenterna ska kunna i informationssökning.

Ingen lärare påpekar spontant att informationssökning är en naturlig del av en bra uppsats. Studenter som söker information till sina uppsatser och brottas med problemformuleringar, sökord och värderar artiklar tillägnar sig trots allt kunskaper om ämnet under denna process. Det är en kunskapsprocess som vi tror att läraren med fokus på den färdiga uppsatsen går miste om. Vi menar att studenterna bör medvetandegöras om sin informationssökningsprocess. Det är då de kan dra slutsatser kring den och utveckla sin informationssökning. Vi efterlyser således redskap för studenterna att fokusera och finslipa sin informationskompetens.

Vem bär ansvaret?

Lärarnas åsikter om vem eller vilka som bär ansvaret för studenternas informationskompetens skiljer sig åt mellan lärare vid Tekniska högskolan å ena sidan, och Filosofiska fakulteten tillsammans med Utbildningsvetenskap å andra sidan. Lärarna vid Tekniska högskolan visar en tendens att överlämna ansvaret åt en högre instans, exempelvis Utbildningsnämnden. Lärare vid Filosofiska fakulteten och Utbildningsvetenskap anser att ansvaret bör delas mellan minst tre parter, däribland biblioteket och studenten själv. Även Hansson och Rimsten pekar i sin rapport på lärares och universitetsledningars benägenhet att skjuta över problemet till någon annan instans när det gäller ansvaret för studenternas utveckling av informationskompetens.⁷

Lärarna och bibliotekarierna

När det gäller lärarnas egen informationskompetens har de vanligen fått utveckla den på egen hand under sin doktorandtid. Tid och stöd för kompetensutveckling i informationssökning saknas oftast. Flera av lärarna menar dock att de behärskar informationssökning i den omfattning som täcker deras behov. De är inte intresserade av fortbildningskurser i informationssökning, bland annat för att de lider av ständig tidsbrist. Och, som en av lärarna framför, för att slippa exponera sin låga kompetens att söka information. Några av lärarna vänder sig till bibliotekarier för att få hjälp med mer heltäckande sökningar, t.ex. inför ett nytt forskningsprojekt, eller använder sig av sina informella sociala nätverk, etablerade sedan doktorandtiden.⁸ Alla lärare på universitetet har dock inte varit doktorander och saknar denna typ av stödjande nätverk till sin informationsförsörjning som man vanligtvis får under sin forskarutbildning. Nyanställda adjunkter kan därför behöva stöd när de sätter sig in i hur informationshantering bedrivs vid lärosätet. Flera av lärarna påpe-

kar att informationssökning är en daglig förekommande aktivitet för dem. De vittnar om att vägen till informationskompetens är besvärlig, det tas ofta för givet att man behärskar informationssökning. Några av de seniora forskarna menar också att det saknas tid att följa den ständigt pågående utvecklingen av de elektroniska resurserna. De kan tänka sig någon typ av fortlöpande kurser för att hålla kunskaperna i informationssökning à jour. Det bör även ligga i universitetets intresse att lärarna inte blir akterseglade av den tekniska utvecklingen och därmed hindras i sin informationsförsörjning.

Samverkan

Universitetslärarna efterfrågar den spontana kontakten som uppstår när man möts t.ex. i en korridor eller i personalrummet. De menar att det är i själva mötet som idéer föds och kan förverkligas. Kanske är det därför som det framkommer få konkreta förslag på hur lärarna skulle vilja samarbeta med bibliotekarier. Att förslagen är få kan även bero på att lärarna har bristande kännedom om bibliotekets verksamheter, utom det som sker vid lånedisken - lån och återlämning. De förslag som lärarna ger handlar om hur bibliotekarier gör sin uppgift skilt från lärares, som t.ex. bokprat under lunchtid för lärare och undervisning i informationssökning som punktinslag i ämnesundervisningen. Intervjusvaren lyfter även fram organisatoriska, kulturella och sociala skillnader som finns mellan lärare och bibliotekarier och som försvårar etableringen av samarbete.⁹ Exempelvis ligger biblioteket ofta i en annan byggnad, skild från lärarnas arbetsplats, vilket gör det svårare att möta varandra spontant.

Universitetslärarna, biblioteket och CUL

Det riktas kritik mot innehållet i CUL:s pedagogiska kurser för lärare. Några av intervju-personerna menar att dessa är för teoretiska

för nyblivna doktorander, som ofta behöver handfasta tips inför sin nya roll som lärare. Det framkommer i undersökningen även en del kritik mot svårigheterna att anmäla sig till CUL:s kurser. Några menar att det är omöjligt att anmäla sig till kurser eftersom de annonseras för sent, när nästa termins undervisningsschema redan ligger fast. Däremot ser lärarna de pedagogiska kurserna som en möjlighet att tillsammans med bibliotekarier diskutera studenternas informationskompetens.

Slutsatser

Studien pekar på behovet av kommunikation mellan lärare och bibliotekarier kring informationssökningsfrågor. Det som lärare menar är betydelsefulla kunskaper och förmågor för studenters informationssökning sammanfaller alltför sällan med de kunskaper och förmågor som examineras. För att stödja studenters utveckling av informationskompetens finns det behov av en ömsesidig diskussion mellan lärare och bibliotekarier. En möjlig arena för dialog och samverkan kring pedagogiska frågor om informationssökning är Centrum för undervisning och lärande, (CUL) vid Linköpings universitet. Lärarna efterfrågar pedagogiska kurser för doktorander och nyanställda som ger handfasta tips för undervisning, men också möjlighet för reflektion och diskussion med andra lärare. I dessa kurser skulle bibliotekarier kunna ingå som diskussionspartner i frågor om studenternas informationskompetens. Biblioteket eftersträvar att få till stånd undervisning i informationssökning som är integrerad i ämnesundervisningen. Undervisning som inte har någon koppling till ett studerat ämne riskerar att uppfattas som ointressant av studenter och omotiverat slöseri med deras tid. CUL skulle kunna fungera som en plattform där lärare och bibliotekarier möts för att diskutera och planera studenternas fördjupade informationskompetens.

Referenser

- Bruce, Christine S. *Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide: Auslib Press, 1997
- Christiansen, Lars, Mindy Stomblor and Lyn Thaxton. "A Report on Library-Faculty Relations from a Sociological Perspective." *Journal of Academic Librarianship*, (2004) 30:2, s 116-121
- Doyle, Christina S. *Information Literacy in an Information Society. A Concept for the information Age*. Syracuse, N.Y.: ERIC, 1994
- Hansson, Birgitta och Olle Rimsten. "Someone else's job". *Måluppfyllelse av 1 kap. 9 § Högskolelagen avseende studenters informationskompetens*. Örebro: Örebro universitet, Universitetsbiblioteket, 2005
- Högskolelagen 1 kap §9, SFS 1992:1434
- Kuhlthau, Carol Collier. *Seeking Meaning. A Process Approach to Library and Information Services*. 2 ed. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited, 2004
- Perselli, Ann-Katrin och Kajsa Gustafsson Åman. *Universitetslärares syn på studenters informationskompetens vid Linköpings Universitet*. (CUL-rapport nr 11). Linköping: Linköpings universitet, Centrum för undervisning och lärande, 2006 [<http://www.ep.liu.se/ea/cul/2006/011/culo6011.pdf>] (2006-08-29)
- Selldén, Lars. *Kapital och karriär. Informationssökning i forskningens vardagspraktik*. 2 uppl. Borås: Valfrid, 2004
- Säljö, Roger. *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma 2000

Noter

- 1 Perselli, Ann-Katrin och Kajsa Gustafsson Åman. *Universitetslärares syn på studenters informationskompetens vid Linköpings Universitet*. (CUL-rapport nr 11). Linköping: Linköpings universitet, Centrum för undervisning och lärande, 2006 [<http://www.ep.liu.se/ea/cul/2006/011/culo6011.pdf>] (2006-08-29)
- 2 Säljö, Roger. *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma 2000
- 3 Bruce, Christine S. *Seven Faces of Information Literacy*. Avh. Adelaide: Auslib Press, 1997
Kuhlthau, Carol Collier. *Seeking Meaning. A Process Approach to Library and Information Services*. 2 ed. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited, 2004
- 4 Säljö, *Lärande i praktiken*.
Kuhlthau, Carol Collier. *Seeking Meaning*.

- 5 Doyle, Christina S. *Information Literacy in an Information Society. A Concept for the information Age*. Syracuse, N.Y.: ERIC, 1994
Bruce, Christine S. *Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide: Auslib Press, 1997
Högskolelagen, kap. 1 §9, SFS 1992:1434
- 6 Högskolelagen 1 kap §9, SFS 1992:1434
- 7 Hansson, Birgitta och Olle Rimsten. "Someone else's job". *Måluppfyllelse av 1 kap. 9 § Högskolelagen avseende studenters informationskompetens*. Örebro: Örebro universitet, Universitetsbiblioteket, 2005
- 8 Selldén, Lars. *Kapital och karriär. Informationssökning i forskningens vardagspraktik*. 2 uppl. Borås: Valfrid, 2004
- 9 Christiansen, Lars, Mindy Stomblor and Lyn Thaxton. "A Report on Library-Faculty Relations from a Sociological Perspective." *Journal of Academic Librarianship*, (2004) 30:2, s 116-121

Trött på Google?

bibliotek.molndal.se/webbkatalog

Linkkatalogen
med 200 000
utvalda länkar

Mölnadal
stadsbibliotek
Hus utan tak